

Kulturminister Carina Christensen
Kulturministeriet
Nybrogade 2
1203 Kbh. K

17. september 2009
j.nr. IAA-003-024/cbh

Forlæggerforeningens oplæg til en litteraturpolitik

Forlæggerforeningen ønsker med dette oplæg at invitere Kulturministeren til en dialog om indholdet i en samlet dansk litteraturpolitik. Baggrunden er, at litteraturen på flere områder er under pres i disse år. Ganske vist udgives og læses fortsat masser af bøger i Danmark, men salget koncentrerer sig på færre og færre titler, en fjerdedel af den voksne befolkning læser aldrig skønlitteratur, og blandt børn læser knap halvdelen aldrig eller sjældent bøger.¹ Dertil kommer, at Danmark har opnået dumpekarakterer i undersøgelser af børns læsefærdigheder.

Den udvikling bør vi efter Forlæggerforeningens opfattelse forsøge at vende, fordi litteraturen spiller en vigtig rolle i vores samfund. Litteraturen er et af de vigtigste redskaber, vi har til forståelse af både vores egen og andres kultur. Den er med til at videreudvikle vores erkendelser og tanker, den bidrager til et mere nuanceret syn på omverdenen og vores medmennesker, og den kvalificerer os som deltagere i demokratiske processer.

Læsning af litteratur er den væsentligste kilde til tilegnelse af nye ord og er dermed afgørende for udviklingen af ordforrådet. Undersøgelser har således vist, at f.eks. litteratur for børn indeholder langt flere forskellige ord end tv-programmer for børn.²

Litteraturen har traditionelt modtaget støtte, idet markedsvilkår alene ikke kan garantere, at der satses på og eksperimenteres med nye forfattere og genrer. En af litteraturens støtteformer har været den indirekte støtte gennem "fastprisordningen". Denne støtteform er bortfaldet i takt med, at bogmarkedet gennem de seneste år er gået fra at være et prisreguleret marked til et liberaliseret marked. Det er Forlæggerforeningens vurdering, at en

¹ Trine Bille, Torben Fridberg, Svend Storgaard og Erik Wulff: *Danskernes kultur- og fritidsaktiviteter 2004 – med udviklingslinjer tilbage til 1964*

² Anna Steenberg Gellert: *Forholdet mellem ordforråd og læseforståelse*, Tidsskriftet Viden om læsning Nr. 2, oktober 2007

komensation herfor må ske igennem litteraturpolitiske tiltag snarere end gennem konkurrencepolitiske dispensationer.

Bogmarkedets liberalisering falder sammen med, at forlagsbranchen står over for betydelige strukturelle udfordringer. Branchen vil i de kommende år skulle afholde substantielle omkostninger til udviklingen af nye digitale produkter til et marked, som hidtil har vist manglende vilje til at betale for digitalt indhold. Forhandlernettet har ændret sig hen imod kædekoncentration og store supermarkeder, hvilket har resulteret i et øget pres på avancerne. Danmark er dertil det land i EU, der har den højeste moms på bøger.

FORLÆGGERFORENINGENS BUD PÅ EN LITTERATURPOLITIK

En fremadrettet litteraturpolitik bør styrke litteraturens udbredelse i det danske samfund. Det bør bl.a. ske ved at fokusere på at få litteraturen ud til de grupper, som i dag ikke læser bøger, samt ved at sikre fremtidens læsere gennem målrettet fokus på børns og unges læsning. Samtidig bør litteraturens potentiale som kulturbærer og talerør for mangfoldighed styrkes. Endvidere er det afgørende for at sikre incitamentet til nye udgivelser, at rettighedshaverne kan disponere i tillid til ophavsretten.

Værn om ophavsretten

Ophavsretten er hjørnesteinen i al forlagsvirksomhed. Den eksisterende ophavsretslov med eneretsprincippet er velfungerende og har gennem en længere årrække fungeret som forlagsbranchens "grundlov". Den skaber gode rammer for både at støtte kreativitet samt muliggøre opbygningen af nye markeder.

Det er vigtigt, at forlagene fortsat kan have tillid til eneretten og mulighederne for at forvalte rettighederne, således at incitamentet til at skabe nye værker understøttes.

Men ophavsretten – og dermed hele grundlaget for at drive forlagsvirksomhed – er presset i disse år. Den står navnlig over for store udfordringer på det digitale område. Forlagene arbejder på at udvikle forretningsmodeller, som kan gøre det økonomisk rentabelt for forlagene – og dermed også for forfatterne – at udgive værkerne digitalt. Grundlaget for digital udgivelse må dog nødvendigvis være, at forlagene stadig kan beskytte den normale udnyttelse af værkerne.

Forlæggerforeningen opfordrer ministeren til at værne om de grundlæggende beskyttelsesprincipper i ophavsretsloven og sikre en fortsat stabilitet og forudsigelighed i denne helt centrale lovgivning.

Det er tilmed helt afgørende, at rettighedshaverne fortsat kan håndhæve deres rettigheder. Her mødes bogbranchen af udfordringer i takt med, at flere udgivelser gøres tilgængelige på digitale medier og dermed, som det er set på musik- og filmområdet, bliver genstand for

digital piratkopiering. Ministeren har taget et for branchen vigtigt skridt ved at etablere en møderække om håndhævelse af ophavsretten på internettet. Forlæggerforeningen ønsker at understrege vigtigheden af, at der etableres et samarbejde med internetudbydere, hvor de medvirker til at forbyde ulovlig brug af deres netværk, og håber, at ministeren vil følge op på rapporten fra møderækken ved politisk at bakke op om en løsning.

Styrkelse af læsningen

Kulturministeriet har via Læselyst-kampagnen gjort en stor og velfungerende indsats for at stimulere børns læselyst. Forlæggerforeningen opfordrer til, at der også fremover vil være fokus på at iværksætte initiativer, som er målrettet fremtidens læsere. I de kommende år ligger der en udfordring i at sikre børne- og ungdomsbogens synlighed i det digitale univers, hvor flere og flere børn og unge søger underholdning og viden, og der vil derfor være et særligt behov for at fokusere på formidlingsinitiativer i det digitale rum samt på eksperimenterende udgivelser, der går på tværs af det fysiske og digitale rum.

OECD-undersøgelser peger på, at et stigende antal voksne danskere har vanskeligt ved at følge med i et samfund, der stiller stadigt større krav til læse- og skrivefærdigheder. Forlæggerforeningen foreslår, at de tre ministerier bag Læselyst-kampagnen nedsætter en arbejdsgruppe med deltagelse fra bl.a. erhvervslivet, fagbevægelsen, bibliotekerne, kulturlivet og voksenuddannelsesinstitutionerne. Arbejdsgruppen skal komme med forslag til en "Læselyst for voksne"-kampagne, der kan åbne læsningens og litteraturens univers for voksne ikke-læsere og derigennem understøtte deres deltagelse i kultur- og samfundslivet.

Fastholdelse af bibliotekernes centrale rolle

En grundlæggende forudsætning for bogens udbredelse er dens tilgængelighed. Bibliotekerne har traditionelt spillet en væsentlig rolle for formidlingen af litteratur, og mange læsers interesse for og kendskab til bøger udspringer af den adgang til bogen, som landets folkebiblioteker skaber. Bibliotekerne er også vigtige i bogens fødekæde som traditionel aftager af mere smalle satsninger fra forlagene, som har muliggjort udgivelser af nye forfattere og genrer, som kan have svært ved at få omtale i mediebilledet og derfor er vanskelige at afsætte til forbrugerne på kommercielle vilkår. Muligheden for afsætning til bibliotekerne spiller derfor en vigtig rolle som incitament til at udgive mere risikobetonede udgivelser.

På denne baggrund ser forlagene med bekymring på, at bibliotekernes bogindkøb er faldet markant gennem en årrække, og at førstegangslån af bøger har haft en drastisk nedgang på over 20 % siden år 2000.³

Forlæggerforeningen bakker op om, at folkebibliotekerne imødekommer videnssamfundets udfordringer, og at de udvikles og tilpasses brugernes behov og ønsker. Foreningen ser dog ingen interesse modsætning mellem fremtidens folkebiblioteker og deres rolle som litteratur-

³ *Folke- og Forskningsbiblioteksstatistik 2008*, Styrelsen for Bibliotek og Medier 2009

formidler og som et vigtigt led i litteraturføddekæden. Foreningen følger med interesse arbejdet i udvalget om Folkebiblioteker og opfordrer ministeren til at inddrage forlagene i det videre arbejde med udvalgets anbefalinger og forslag.

Større fokus på talentudvikling

Forfatterne er grundpillen i al forlagsvirksomhed, men i et liberaliseret marked og i tider, hvor branchen er økonomisk trængt, er der risiko for, at ellers lovende nye forfatterskaber ikke bliver udviklet. Inspireret af New Danish Screen-ordningen, som støtter og inspirerer udviklingen af dansk film, foreslår Forlæggerforeningen, at der under Kunstrådet etableres en pulje, hvis særlige opgave skal være at stimulere vækstlaget inden for dansk litteratur. Helt konkret skal forlag kunne søge om produktionsstøtte til udgivelse af ikke-etablerede forfatteres værker.

Øget støtte til litteratureksport- og import

Udbredelse af kendskabet til dansk litteratur i udlandet har ikke bare betydning for den enkelte forfatter, men er også med til at profilere Danmark i international sammenhæng med deraf følgende positive konsekvenser for image, kultureksport, turisme m.m. Oversættelsesstøtte er en relativt billig og særdeles effektiv måde at støtte danske forfatteres vej til udlandet på. Danmark har – i sammenligning med nabolandene Norge og Sverige – få midler til støtte af oversættelse af dansk litteratur til andre sprog. Forlæggerforeningen foreslår en forøgelse af Kunstrådets midler til oversættelse af dansk litteratur til udenlandske sprog.

Det samme gælder for oversættelser af udenlandsk litteratur til dansk, hvor kun få ikke-engelsksprogede forfattere i dag når ud til de danske læsere. Der ligger en vigtig kulturpolitisk opgave i at bidrage til den interkulturelle forståelse ved gennem tilgængeliggørelse af udenlandsk litteratur at øge vores kendskab til andre lande og kulturer. Forlæggerforeningen foreslår en forøgelse af Kunstrådets midler til oversættelse af udenlandsk litteratur til dansk.

AFSLUTNING

Med dette oplæg er Forlæggerforeningen kommet med sit bud på, hvad der bør stå øverst på en ny litteraturpolitisk dagsorden. Vi håber, at oplægget kan danne udgangspunkt for en nærmere dialog med ministeren, hvor vi får lejlighed til at drøfte, hvordan vi i fællesskab kan sikre et velfungerende grundlag for litteraturens udbredelse og mangfoldighed i Danmark i årene fremover.

Med venlig hilsen

Karsten Blauert

formand for Forlæggerforeningen